

Узгодження головних членів речення. Речення поширені й непоширені (повторення). Порядок слів у реченні. Логічний наголос

Вправа
«Розпізнавання емоційного нагнітання в медіа»

Опис. Запропонована вправа інтегрується в підтему про порядок слів у реченні. Виконуючи вправу, учні на прикладі фрагмента з телепрограми ознайомляться з поняттям прямого й непрямого порядку слів, уживання непрямого порядку слів для акцентування уваги. На цьому уроці учні також дізнаються про прийом емоційного нагнітання, який нерідко використовують в інформаційному просторі (для цього пропонуємо попрацювати з колесом емоцій Роберта Платчика; його можна застосовувати і під час виконання інших вправ).

Учень має знати

- » члени речення та способи їхнього вираження;
- » розділові знаки у простому двоскладному реченні.

Учень має розуміти

- » виражальні можливості простого двоскладного речення в текстах різних стилів;
- » різницю між двоскладними й односкладними реченнями.

Учень має вміти

- » визначати головні та другорядні члени речення;
- » правильно інтонувати речення різних видів, за допомогою логічного наголосу передавати різні змістові й емоційні відтінки;
- » ставити розділові знаки у простому двоскладному реченні, пояснювати їх пунктуаційними правилами.

Вправа «Розпізнавання емоційного нагнітання в медіа»

Мета

- » ознайомити учнів із потенційними маніпуляціями в медіа: використанням прямого/непрямого порядку слів і нагнітанням емоційної реакції слухача через мовні засоби.

Уміння і навички з інфомедійної грамотності

- » ідентифікувати фейки й інструменти маніпуляції (зокрема через псевдоекспертів, клікбейт-заголовки, маніпулятивні фото, відео, тексти, статистику тощо);
- » базові навички емоційного інтелекту (ідентифікувати вплив медіа на наші емоції);
- » відрізнити факти від суджень.

Що необхідно підготувати до уроку

- » презентацію;
- » проєктор;
- » комп'ютер (для демонстрації відеосюжету);
- » роздатковий матеріал — колесо емоцій.

ПОЯСНІТЬ. У нашому мовленні дуже важливу роль відіграє інтонація. Звісно, це помітно й у повсякденному житті, але ще більш помітно й показово на прикладі медійних матеріалів. Пропонуємо переглянути фрагмент випуску телевізійної програми, що виходить на телеканалі «1+1».

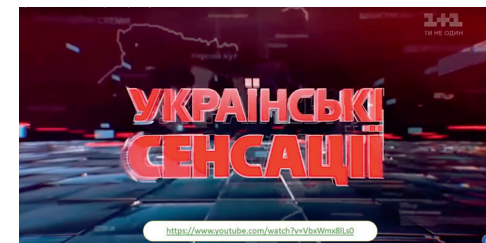
ПРИМІТКА. Можна переглянути перші 3 хв. 20 сек. відео «Українські сенсації. Кліматичні війни. Початок» [8].

Текст фрагмента сюжету:

«Ми все частіше стаємо свідками гніву природи. Сила, з якою вони змітають усе на своєму шляху, вражає. Найважливіша особливість цього року — ми побачили три урагани найвищої категорії. Такого світ не пам'ятав тривалих двадцять років. Науковці наввипередки запевняють: урагани ставатимуть більш руйнівними, триватимуть довше, і готуйтеся до їхніх частіших появ. Причина — температура поверхні океану, простіше кажучи, глобальне потепління. Та невже настільки все очевидно? Адже якщо заглянути в історію стихійних лих, то можна знайти дещо спільне. Часто вони раптом стаються у тих країнах, які хочуть вийти з-під контролю старшого брата або ж почали економічно зростати. І от тільки-но відчуття свободи з'являється — день Помпеї не за горами. Снігопад, тайфуни, землетруси... Ніби навмисне змушує успішні країни починати з самого початку повинь, на заваді якій не стане ані людське життя, ані бетонний міст... Руйнівна нещадна стихія, люті морози, які пронизують до кісток, проливні дощі: яке випробування від природи українцям чекати наступного разу і коли?»

Може здатися, що між цими стихійними лихами жодного зв'язку, крім того, що всі вони відбувалися на теренах нашої країни, ще й за останні десять років. А якщо всі ці катаклізми сталися не випадково? Якщо за всіма цими стихійними лихами стоять цілком конкретні люди? Непомірні опади як для літа в Житомирі, сніг посеред літа в Росії...

Для приміток:

— Если речь идет о геофизическом оружии, тогда имеется в виду, по всей видимости, наступательное, летальное оружие...

Усе це лишень змушує нас поглянути на природні катаклізми з зовсім іншого — незвичного — боку.

Сьогодні — усе про зброю майбутнього. Розкажемо: кліматична зброя — міф чи реальність? Тайфуни, цунамі власними руками: чому США та Росію звинувачують у тому, що вони керують погодою? А також справжні кліматичні війни між наддержавами... Усе про аномальні сніги, дощі та часті тумани в Україні. Чи не стала ненька піддослідним кроликом? І, звичайно, відправляємося в надсекретний український об'єкт, який муляє око наддержавам в боротьбі за погоду. Все це і не тільки — просто зараз».

ЗАПИТАЙТЕ:

- Яке враження справив на вас цей відеофрагмент? *(Орієнтовні відповіді учнів: інтонація голосу за кадром і відеоряд нагнітають почуття загрози, розбурхують емоції, зацікавлюють і спонукають дивитися сюжет далі. І навпаки, намагання спровокувати сильні емоції страху та тривоги, до якого вдаються автори, може викликати сумнів і небажання дивитися такий телевізійний матеріал.)*
- За допомогою яких методів автори намагаються впливати на глядача й переконувати його? *(Поєднання відеоряду із зображенням стихійних лих, драматичного музичного супроводу й інтонації за кадром підсилює почуття загрози.)*

ПОЯСНІТЬ. Як у цьому прикладі, так і в інших матеріалах ЗМІ ми можемо спостерігати при побудові речень зміну звичного порядку слів. Слід зауважити, що в українській мові (на відміну від німецької чи англійської) **порядок слів** у реченні вільний. Це означає, що різні члени речення — як-то підмет, присудок, додаток, обставина — не мають свого постійного місця. Утім, навіть в українській мові звичним і природним вважають прямий порядок слів. Його головною ознакою є те, що підмет передує присудку. Тим часом непрямий порядок слів (який ще називають інверсією) менш звичний для нашого мовлення.

Такий прийом може бути використано, щоб змістити в реченні логічний наголос, винести на перший план ту інформацію, на якій автор хоче акцентувати.

Погляньмо на кілька речень з переглянутого нами відеофрагменту:

- *Ми все частіше стаємо свідками гніву природи.*
- *Сила, з якою вони змітають усе на своєму шляху, вражає.*

У цих двох реченнях прямий порядок слів. Як ми бачимо, у них підмет стоїть перед присудком.

А тепер проаналізуймо ще одне речення із цього ж фрагмента:

- *Ніби навмисне змушує успішні країни починати із самого початку повинь, на заваді якій не стане ані людське життя, ані бетонний міст...*

Для приміток:

Визначте тип порядку слів у реченнях:

Ми все частіше стаємо свідками гніву природи.

Сила, з якою вони змітають усе на своєму шляху, вражає.

Визначте тип порядку слів у реченнях:

Ніби навмисне змушує успішні країни починати з самого початку повинь, на заваді якій не стане ані людське життя, ані бетонний міст...

У цьому реченні порядок слів є непрямим: присудок передує підмету.

Непрямий порядок слів може допомогти привернути чи втримати увагу слухачів, надати ваги певному слову. Вважають, що найпомітнішими, виграшними для цього є початкова та кінцева позиції слова в реченні.

ЗАПИТАЙТЕ. Які ще мовні засоби використовують автори, щоб підсилити почуття небезпеки?

- «*Ми все частіше стаємо свідками гніву природи*». У цьому реченні вираз «гнів природи» вжито для драматизації.
- «*І от тільки-но відчуття свободи з'являється — день Помпеї не за горами*». Уживаючи метафору «день Помпеї», автори, очевидно, мають на увазі «останній день Помпеї». Так називається картина російського художника Карла Брюллова, що зображує давньоримське місто Помпеї, яке загинуло внаслідок виверження вулкана Везувій 79 року н.е.
- «*Руйнівна нещадна стихія, люті морози, які пронизують до кісток...*» Тут автори вживають багато епітетів, вдаючись не до логіки, а до емоцій.

ПОЯСНІТЬ. Такий добір слів може означати, що автор намагається апелювати не до логіки й раціонального мислення, а до емоцій глядача. Медіа, зокрема новини, можуть спонукати нас почуватися певним чином: ми можемо дивуватися, злитися, ставати розгубленими чи засмучуватися. Для таких випадків фахівці з медіаграмотності мають дуже просту пораду: зупиніться на хвилину, щоб визначити свою реакцію. Ця пауза допоможе вам віддалитися від своєї емоції і краще зрозуміти новини, які ви дивитесь, слухаєте чи читаєте, визначитися з власним поглядом на проблему і не пійматися на гачок інформації, що може виявитися неправдивою.

Науковці пояснюють це так: діяльність із пошуку слів для опису власних емоцій «запускає» ту частину мозку, що відповідає за можливість контролювати себе. Зробивши паузу і приборкавши свою емоцію, ви будете здатні краще визначити правдивість/неправдивість інформації або принаймні не поширите інформацію, у правдивості якої ви не впевнені.

ПОПРОСИТЬ учнів прочитати цей фрагмент на слайді:

«*Може здатися, що між цими стихійними лихами жодного зв'язку, крім того, що всі вони відбувалися на теренах нашої країни, ще й за останні десять років. А якщо всі ці катаклізми сталися не випадково? Якщо за всіма цими стихійними лихами стоять цілком конкретні люди? Непомірні опади як для літа в Житомирі, сніг посеред літа в Росії...*»

СКАЖІТЬ. Зупиніться і подумайте, які почуття ви переживаєте. Назвіть свою емоцію.

Зверніть увагу учнів, що може бути складно дати назву своїм почуттям та емоціям. Це цілком нормально. Можете запропонувати учням вибрати варіант із колеса емоцій (на слайді).

ЗАПИТАЙТЕ. Чи поширили б ви таку інформацію в соцмережах? Чому?

Які ще мовні засоби використовує автор, щоб підсилити почуття небезпеки?

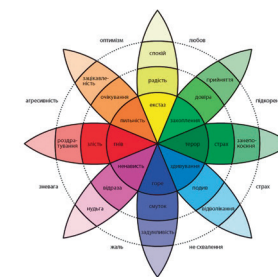
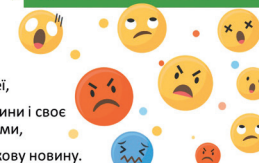
- Ми все частіше стаємо свідками гніву природи.
- І от тільки-но відчуття свободи з'являється — день Помпеї не за горами.
- Руйнівна нещадна стихія, люті морози, які пронизують до кісток...

Сильні емоції? → Зупиніться на хвилину

Це дасть можливість:

- визначити емоцію,
- відмежуватися від неї,
- краще зрозуміти новини і своє ставлення до проблеми,
- не пійматися на фейкову новину.

«*Може здатися, що між цими стихійними лихами жодного зв'язку, крім того, що всі вони відбувалися на теренах нашої країни, ще й за останні десять років. А якщо всі ці катаклізми сталися не випадково? Якщо за всіма цими стихійними лихами стоять цілком конкретні люди? Непомірні опади як для літа в Житомирі, сніг посеред літа в Росії...*»

ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ:

Для приміток:

- Перегляньте телевізійний сюжет «Погодні аномалії та температурні рекорди: як українцям адаптуватись до змін клімату» [5], що вийшов у новинній програмі «ТСН» телеканалу «1+1».
- Занотуйте речення, у яких ужито непрямої порядок слів.
- Проаналізуйте, чи вжито в тексті сюжету прикметники, що нагнітають емоції. Випишіть їх.
- Подумайте, які емоції викликають у вас ці фрагменти тексту. Запишіть їх.

СЛОВНИК

Наддержава (інша назва — супердержава) — держава, що має над іншими помітну перевагу в політичному, економічному, культурному та військовому вимірах. Такою державою в низці джерел називають Сполучені Штати Америки.

Теорія змови (від англ. conspiracy theory, також відома як конспірологічна теорія) — теорія, котра пояснює певну подію (зазвичай політичну, суспільну чи історичну) наслідком таємного плану групи впливових людей або організацій.

ДЖЕРЕЛА

1. Fake News, Conspiracy Theories and Lies: An Information Laundering Model for Homeland Security [Електронний ресурс] // Homeland Security Digital Library. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.hsdl.org/?abstract&did=811312>.
2. Teach the Conspiracies [Електронний ресурс] // Media Education Lab. — Режим доступу до ресурсу: <https://mediaeducationlab.com/sites/default/files/Hobbs%20Teach%20the%20Conspiracies%202017.pdf>.
3. Наддержава [Електронний ресурс] // Вікіпедія. — Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Наддержава>.
4. Не потони в інформаційному дощі. Навчання медіаграмотності громадян : посібник для тренерів. – К. : IREX, АУП, StopFake, 2016. — 200 с.
5. Погодні аномалії та температурні рекорди: як українцям адаптуватись до змін клімату [Відео] [Електронний ресурс] // Ютуб-канал телеканалу «1+1». — 26.08.2019. — Режим доступу до ресурсу: <https://youtu.be/sbQ7eerhN70>.
6. Порядок слів у реченні [Електронний ресурс] // Офіційний сайт української мови. — Режим доступу до ресурсу: https://ukrainkamova.com/publ/chinnij_pravopis/sintaksis_i_punktuacija_porjadok_sliv_u_rechenni/7-1-0-189.
7. Сучасні ділові документи та папери. Як правильно оформити і підготувати : зразки та приклади / Вікторія Садовнича. — Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2014. — 608 с.

Для приміток:

A series of horizontal dotted lines for writing notes.